

PAPER DETAILS

TITLE: Yakup Kadri'nin Ankara Romanında Cumhuriyet Kadınının Dogusu

AUTHORS: Ayfer YILMAZ

PAGES: 11-19

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/910586>

YAKUP KADRI’NİN ANKARA ROMANINDA CUMHURİYET KADINI-NIN DOĞUŞU

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Prof. Dr. Ayfer Yılmaz

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ayfer.yilmaz@hbv.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1909-3775

Gönderim Tarihi: 19.11.2019 Kabul Tarihi: 02.12.2019

Alıntı: YILMAZ, Ayfer (2019). “Yakup Kadri’nin Ankara Romanında Cumhuriyet Kadınının Doğuşu”, *AHBV Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (1) 11-19.

ÖZ: Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluş yıllarını anlattığı *Ankara* adlı romanda, aynı zamanda modern Cumhuriyet kadınının doğuşuna da şahit oluruz. Romanın ana karakteri olan Selma, Türk milletinin destani bir varoluş mücadelesi içinde, evinden çıkarak üreten, kendi geçimini temin eden, sosyal yaşam içerisinde saygın bir yer edinen bir kadına dönüşür. Aşağı yukarı on altı yıl gibi kısa bir zamanda inkılaplar sayesinde Türk toplumu topyekûn bir değişim yaşamış ve bu değişim de toplumun en önemli kesimi olan kadınlar üzerinde takdir edilesi bir tesir yaratmıştır. Romanda inkılapları sadece asri biçimde giyinmek, salonlarda dans etmek gibi algılayanların hem yazar hem de roman kahramanları tarafından eleştirilmesi, Atatürk’ün idealindeki modern toplumun saygın kadın kimliğinin oluşturulması konusunda desteklendiğinin de yansımasıdır. Cumhuriyet’in 20. yılının kurgulandığı ütöpik son bölümde, tüm ideallerin gerçekleştiği modern Türkiye hayali ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Cumhuriyet’in ilk yılları, Cumhuriyet kadını.

Rise of the Republican Woman in Yakup Kadri’s Novel *Ankara*

ABSTRACT: In the novel *Ankara* by Yakup Kadri Karaosmanoğlu, which describes the foundation years of the Republic of Turkey, we also witness the rise of the modern republican woman. Selma, the main character of the novel, is transformed, in the epic struggle of existence of the Turkish nation, into a woman that comes out of her house, makes her own living and obtains a respectable place in social life. Thanks to the revolutions and reforms in a period of about sixteen years, Turkish society underwent a total change and this change had an appreciated effect on women, the most important part of the society. The critique of those who perceive in the novel the revolutions merely as dressing or dancing both by the writer and the novel’s characters is reflective of the fact that the modern society in Atatürk’s ideal is supported in terms of the establishment of the esteemed female identity. The last utopian chapter of the novel, in which the twentieth anniversary of the Republic is fictionalized, presents the dream of modern Turkey with all the ideals having come true.

Key Words: Turkish national struggle, early years of Turkish Republic, Republican woman.

Giriş

Ünlü Türk yazar ve diplomat olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974) tarafından kaleme alınan (1934) *Ankara*¹ adlı romanda, Milli Mücadele ve Cumhuriyet’in ilk yılları, 14. yılındaki Türkiye ile yazarın hayalinde yarattığı Cumhuriyet’in 20. yılındaki Türkiye anlatılır. Karaosmanoğlu’nun anlatılan dönemi bizzat yaşamış olması ve gözlemlerinden hareketle bu dönemleri gözler önüne sermesi bakımından eserin tarihî bir önemi bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti’nin son yılları ile Cumhuriyet Türkiye’sinin kuruluş günlerine tanıklık eden Karaosmanoğlu, Milli Mücadele’den sonra Ankara Hükümeti’nin daveti üzerine Ankara’ya gelerek Yunan işgali altında bulunan Batı Anadolu’nun durumunu bir rapor halinde Ankara’ya iletmek üzere kurulan Tedkik-i Mezalim Heyeti’nde görev alır (1921-1922). Heyette Yakup Kadri’den başka Halide Edip (Adivar), Falih Rıfkı (Atay) ve Mehmet Asım (Us) görev almaktadır.

¹ KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri; *Ankara*, 23. Bs. İletişim Yayınları, İstanbul 2006. Alıntılar bu baskıya aittir ve alıntılarda sadece sayfa numarası kullanılacaktır.

Karaosmanoğlu'nun romanları, konuları itibarıyla şahit olduğu dönemleri kurgusal yapıda ortaya koyduğu ve tarihî değeri olan eserlerdir. Şöyle ki; *Kıralık Konak'ta* (1922) Tanzimat'tan I. Dünya Savaşı yıllarına kadarki dönem anlatılır. Üç neslin değişen toplumsal ve siyasi şartlara paralel olarak konak yaşamından apartman yaşamına geçiş süreci gözler önüne serilir. *Nur Baba'da* (1922) Anadolu'da etkin bir güce sahip olan tekkelerin kuruluş amacından saparak ahlaki çöküşe uğramış olması anlatılır. *Hüküm Gecesi*'nde (1927) siyaset ve basın dünyasının giderek ahlaki değerlerden uzaklaşması eleştirilir. *Sodom ve Gomora*'de (1928)'de helak olan Lût Kavmi'ne atıfla işgal altındaki İstanbul'daki yerli halkın ahlaki çöküşü gözler önüne serilir. *Yaban'da* (1932) Anadolu gerçeğinden ve Anadolu insanından habersiz kalan Türk aydını tenkit edilmektedir.

Ankara (ilk basım yılı 1934) adlı romanda Milli Mücadele yıllarından başlayarak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu ile yazarın hayalindeki Ankara günlük yaşayışı, halkı ve bürokrat kesimi ile ele alınır. Roman hakkında Şerife Başı, şu tespitte bulunur:

Millî bilinçlenme sürecinin bir kadının varlığında gerçekleştiği ve idealize edildiği Ankara romanı bu anlamda diğer romanlardan farklı bir görünüm arz etmektedir. Buraya kadar ele alınan romanlarda kadınlar genellikle irsiyetlerinden kaynaklanan bazı temayüllerle hareket eden, sosyal kaygılardan uzak, kendine ait bir şahsiyeti olmayan kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ankara romanında ise asıl kişiler itibarıyla batıyla ve imparatorluğun çökmüş kalıntılarıyla meselelerini çözmüş, bir senteze ulaşmış, ileriye dönük, devrimci ve atılımcı bir kişi kadrosu vardır. Elbette böyle bir kişi kadrosu ve böyle bir atmosfer içerisinde kadının da vazgeçilmez bir dinamik olarak rolü yadsınamayacaktır. Bu anlayıştan yola çıkmış olmalı ki Yakup Kadri bu defa sosyalleşmenin, millî bilince ulaşmanın sancılarını bir erkekte değil, bir kadında yaşatmıştır. Tabii burada sanatının gücünü dejenere olmuş bir toplumun kişilerini ve kurumlarını kıyasıya hicvetmekten alan yazarın düştüğü zaafı da görmek mümkündür (2003, s. 31).

Bir Sürgün'de (1937) Batı hayranı olarak yetişen ve İstanbul'dan İzmir'e sürgün edilmesinden sonra Paris'e kaçan bir gencin iç buhranları eleştirel bir gözle dile getirilir. *Panorama* (2 cilt 1953)'da 1923 ila 1952 yılları arasında hemen her kesimdeki insanların inkılapların özünden uzaklaşmaları neticesinde geldikleri nokta eleştirilir. Yazarın son romanı olan *Hep O Şarkı* (1956) konu olarak *Kıralık Konak'tan* önceki bir dönemi, Sultan Abdülaziz, Sultan V. Murat ve Sultan II. Abdülhamit dönemlerini gözler önüne serer.

Romanın Özeti

Roman, kocası Nazif ile birlikte İstanbul'dan Ankara'ya gelen Selma'nın gördüğü Ankara karşısında duyduğu büyük hayal kırıklığı ile başlar. Sakarya Savaşının yaşandığı günlerin anlatıldığı bu 1. bölümde, her türlü olanaktan mahrum olan bu kentte kendisini meşgul edecek bir takım arayışlar içine giren genç kadın, buradaki sosyal çevrede de aradığını bulamaz. Savaşın insana ihtiyaç duyduğu bir dönemde tanıştığı Binbaşı Hakkı Bey'in yardımıyla önce Eskişehir'de daha sonra Ankara'da gönüllü hastabakıcı olarak çalışmaya başlar.

Düşmanın Ankara'ya kadar yaklaştığı haberlerinin gelmesi üzerine Kayseri'ye gitmeyi teklif eden kocası ile gitmeyerek Ankara'da kendisine ihtiyaç duyan savaş yaralılarına yardım etmeye devam eden Selma, böylece Nazif'ten ayrılır.

Romanın 2. bölümünde savaş bitmiştir ve Selma Hanım şimdi savaş yıllarında hayran olduğu Binbaşı Hakkı Bey'le evlidir. Ankara'da kadrolaşma başlamıştır. Ancak savaş yıllarındaki idealist kadro, Cumhuriyet'in kurucu değerlerini anlayamadığı için tamamen ticari kazançla yönelen, menfaatçi, Avrupalılaşmayı sırf şekilcilik olarak algılayan kişiler haline gelmiştir. Selma Hanım'ın eşi Hakkı Bey de bu dönüşüme kendisini kaptırmış, ordudan ayrılarak ticarete atılmıştır. Ancak üniformasını çıkararak sivil hayata geçen Hakkı Bey'in bu yeni hali, Selma için hiç de hayranlık duyulacak biçimde değildir. Böylece ikinci kocasından da ayrılma kararı veren Selma Hanım, bundan sonraki yaşamında kendi kazancını temin edecek bir işte çalışmayı ve tek başına yaşamayı düşünmektedir. Kendisi için bir çıkış aradığı bu günlerde genç gazeteci Neşet Sabit genç kadının beklediği desteği sağlar.

Romanın 3. bölümünde beş yıldır Neşet Sabit'le evli olan Selma Hanım, inkılapların Türk kadınına sağladığı haklardan yararlanarak modern, çalışan, üreten, toplum içinde saygı duyulan eğitimci bir Türk kadınına dönüşmüştür. Selma Hanım, Cumhuriyet'in 10. Yıl kutlamalarını dört yıl sonra hatırlarken Atatürk'ün yaptığı Onuncu Yıl Nutku'nun verdiği heyecan ve coşkuyu duymaktadır. Artık kırklı yaşlarına merdiven dayamış olan Selma Hanım, hem kendisinin hem de ülkenin geldiği noktadan dolayı mutluluk ve huzur duymaktadır.

Romanın sonunda Cumhuriyet'in 20. yılında Türkiye'nin büyük bir gelişme gösterdiği hayal edilir. Ütopik bir sonla biten romanda, ideallerden sapmadan çalışan, üreten, vatana hizmet etmeyi gaye edinen kimselerin elinde ülkenin gelebileceği refah ve mutluluk seviyesi gözler önüne serilir.

Ankara Romanında Kadın

Her iktidarın toplumda kendi ideolojisine uygun insan modeli yaratmaya çalışması olağan bir süreçtir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucu lideri Gazi Mustafa Kemal Atatürk döneminde de Atatürk'ün düşünceleri doğrultusunda Türk kadınının - dünya kadınları sosyal haklarını henüz alamamışken- toplum içinde aktif bireyler olarak yer almalarını öngören yasalar getirilmiştir. Eğitimden, çalışma hayatına ve hukuki haklarına kadar pek çok konuda kadının modernleşmesine çalışılmıştır. Bu doğrultuda Milli Mücadele dönemi ve sonrasında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yaratmış olduğu insan modeli, devletin kuruluş aşamasına bizzat şahitlik etmiş olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Ankara* romanında ortaya konulmuştur. Yaşar Nabi'nin de ifade ettiği üzere *Ankara* romanı; *Müellifinin bizzat kendisi de itiraf ettiği gibi, en tezli eseridir ve hatta diyebileceğiz ki eser hazırlanırken evvela ortada müdafa edilecek bir fikir vardı, şahıslar ve vak'alar o fikrin en kuvvetle müdafaasına yarayacak şekilde seçilmiş ve tasarlanmışlardır* (Yaşar Nabi, 1934, s. 311). Romandaki Selma karakteri üzerinden, ideal Cumhuriyet kadını örneği gösterilmektedir.

Yakup Kadri'nin *Ankara* romanını diğerlerinden ayıran bir başka hususu da S. Dilek Yalçın şöyle ifade eder.

Yakup Kadri, gerçekçi roman geleneğine bağlı olmakla birlikte Ankara'da karma bir anlatı tutumu sergilemiştir. Bu romanda, gerçekçi anlatı tutumu yanında aynı zamanda romantik ve idealist bir bakış açısı ile anlatı tutumu belirlenmiş olduğundan, roman kurgusuna ait detaylar didaktik ve idealist bir görünüme bürünmüştür. Örneğin, ana figür konumundaki Selma Hanım roman gerçekliği içerisinde, kimlik ve kişilik gelişimini tamamlayamamış, yazarın düşüncelerine hizmet eden bir konuma indirgenmiştir. Hâl böyle olunca Ankara için romanı güçlendiren kurmaca özelliklerden ziyade didaktik ve felsefi özelliklerin ön plana geçtiği söylenebilir. Bu tavır da bu çalışma için önemli veriler sağlar (Çelik, 2014, s. 94).

Romanda tarihi üç dönem üzerinden modern, ideal ve örnek Cumhuriyet kadınının doğuşu gözler önüne serilir. Milli Mücadele dönemi, Cumhuriyet'in ilk yılları ve bir hayal/ ya da ütopya olarak Cumhuriyet'in 20. yılında Türk toplumu içinde kadının yeri değişen toplumsal şartlar içerisinde sunulur.

Türk kadınının Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, Milli Mücadele günlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında aile ve toplum içinde edindiği rolleri eserde açıkça görmek mümkündür.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında İstanbul'da iyi eğitim almış bir grup kadının varlığı Selma karakteri üzerinden verilirken, ülkenin içinde bulunduğu zor günlerde, bazı Türk kadınlarının eğlence yerlerinde yabancı askerlerle vakit geçiriyor olması, bu durumu *derin bir tiksinti ile yüzünü buruştur*-an (s. 62) Binbaşı Hakkı Bey vasıtasıyla gündeme gelir.

Diğer bir grup kadın ise Selma ile Nazif'in ev sahipleri olan Ömer Efendi'nin evindeki kadınlar vasıtasıyla verilir. Maddi olarak gitgide iyileşen bir durumda olmalarına rağmen Ömer Efendi ve ailesi, geleneksel yaşayıştan vazgeçmek niyetinde değildir. Ömer Efendi'nin evinde çocuklarından başka annesi, iki karısı ve bir de kız kardeşi yaşamaktadır. Haftada en az iki

defa Ömer Efendi'nin dayağına maruz kalan bu kadınlar, bütün gün ev işleriyle meşgul olan, dışarıdaki hayatı merak etseler de bunu tecrübe etmeye hiçbir vakit fırsat bulamayacak olan kadınlardır. Oldukça mutaassıp bir hayat süren ailenin kadınları, İstanbul'dan gelen ve kendilerinin tuhaf karşıladığı bir yaşayış içinde olan Selma Hanım'ı içten içe eleştirmekten geri durmazlar. Ömer Efendi'nin annesine göre zamane kızları anne baba sözü dinlemedikleri, kadınlar geleneksel anlayışa aykırı davrandıkları için bet bereket kalmamış, düşman Ankara'ya kadar yaklaşmıştır. İstanbullu Selma Hanım ise kültür, dünya görüşü ve yaşayış bakımından kendisinden farklı olan bu insanlar için *...ben onlara benzeyeceğime onlar bana benzemeye çalışsın. Biz, buraya medeniyet getiriyoruz...* (s. 31) diye düşünmektedir.

Romanda bir diğer gruptaki kadınlar, mebus Murat Bey'in annesi, karısı ve kız kardeşidir. Bunlar yeni adetlere ayak uydurmakta güçlük çeken, arada kalmış kimselerdir. Etlik'teki evde kadınlı erkekli bir davette bir arada yemek yemekte bir beis görmeyen kadınlar, *meclisin en koyu mutaassıplarından* (s. 42) olan Şeyh Emin ve Nuri Hoca'nın gelişi ile apar topar eve girerler. Ailenin kadınları Milli Mücadele yıllarından sonra Ankara'da oluşan sosyal muhite ayak uydurmakta da güçlük çekmektedirler. *... Bunlar, bir Avrupalı salon hanımının bütün masraflarını yapmakla beraber mond'un² zevkini henüz onlar kadar* (s. 115) çıkaramayan kadınlardır.

Oysa Milli Mücadele şuuru ve ruhunu asla kaybetmeyen Neşet Sabit'e göre olması gereken Türk kadını modeli bunlardan hiçbiri değildir:

...Türk kadınları, çarşaf ve peçelerini işe gitmek, çalışmak için daha kolaylık olur diye çıkarıp atacaklardı. Onlar için cemiyet hayatına atılmanın mânası yalnız bu çeşit cemiyetlerinde karışmak olmayacaktı. Evet, Türk kadını, hürriyetini dans etmek, tırnaklarını boyamak ve Rue de la Paix'nin kanunlarına esir bir süslü kukla olmak için değil, yeni Türkiye'nin kuruluşunda ve kalkınışında kendisine düşen ciddî ve ağır vazifeyi görmek için isteyecekti, kullanacaktı... (s. 135).

Selma Hanım

Romanın ana karakteri Selma'dır. Diğer şahıslar romanın başından sonuna değin değişim ve gelişim gösteren Selma'nın etrafında konumlanmıştır. Romanın ilerleyişi sırasında Selma Hanım şu üç tip yaşayışı tecrübe ederek, sonunda modern Türk kadının nasıl olması gerektiğini anlamış ve bu yolda ilerleme göstermiştir. Buna göre Selma Hanım'ın yaşayışı şu aşamalardan geçmiştir: Milli Mücadele yıllarının Ankara'sında İstanbullu bir kadın olarak yaşayışı, Milli Mücadele'den sonra modernleşmeye başlayan yeni başkent Ankara'daki yaşayışı; Cumhuriyet'in kuruluşunun 14. yılı ve sonrasındaki modern Türkiye'deki yaşayışı.

1. Milli Mücadele Yıllarının Ankara'sında İstanbullu Bir Kadın Olarak Yaşayışı

Kocası Nazif'le birlikte İstanbul'dan Ankara'ya gelen yeni evli bir genç kadındır. Ankara'da Tacettin Mahallesinde kiraladıkları evde yaşamaktadırlar (1921-1922). Ankara'ya gelişi ile ilk defa olarak Anadolu'nun iç kesimlerini görme imkânını yakalamıştır. O'na göre Ankara –Milli Mücadele'nin merkezi olması dolayısıyla- bir hayal şehridir. O günlerde genç kadın memleket meseleleri ile pek de alakadar değildir:

Gerçi, Selma Hanım, bu şöhret düşkünlerinden, bu ihtiraslı politikacı kadınlardan biri değildi. İyi bir tahsil görmüş olmasına ve fikir dâvalarını çok iyi anlayabilecek bir seviyede bulunmasına rağmen memleket işlerine karışmak emeli gönlünden hiç geçmemişti. O, bu vazifeyi, yaşını başını almış ve hatta artık kendisi için yapacak bir şeyi kalmamış hanımlara bırakıyordu. Daha doğrusu, bu hususta hiçbir fikri yoktu... (s. 18).

Romanın ilerleyişi içerisinde Selma'nın hayatını üç ayrı erkekle birleştirdiğini görmekteyiz. Esasında bu üç erkek üç ayrı dönemi temsil eden birer sembol görünümündedir.

Ankara'ya kocasıyla birlikte, henüz yeni evli iken gelen Selma'nın karakteri romanın ilerleyen sayfalarında ülkenin içinde bulunduğu şartlarla birlikte değişim gösterir. Anadolu'nun

² Sosyetik çevre (yazarın notu, s. 115).

ortasında, imkânları oldukça kısıtlı olan bu şehirde, alıştığı İstanbul hayatını bulamasa da, İstanbul'da dahi kadınların yapmaktan çekindiği faaliyetler içinde bulunmaktan keyif alır bir durumdadır. Bir başka ifadeyle genç kadın eğlence ve heyecan peşindedir. At binmek, atış talimleri yapmak, kadınlı erkekli yemek davetlerinde bulunmak gibi faaliyetler iyi vakit geçirmek için bulunmaz fırsatlardır. Bu dönemde kendisini hiçbir şekilde kısıtlamayan Nazif'le birlikte.

Nazif Bey, yıkılmakta olan bir devletin devlet memuru tipini temsil eder. Bir bankada görev yapmaktadır. Erkek *himaye, şefkat ve otorite* (s.19) arayan bir kadın olduğu anlaşılan Selma, giderek Nazif'in bu özellikleri taşımadığını görmeye başlar. Kocasının ... *lüzumundan fazla toprağa, maddeye ve hesaba bağlı* (s. 60), *yumuşak başlı (...)* *Bütün vakarlı görünüşüne rağmen her tesire o kadar çabuk uyar ve o kadar ürkek ruhlu-* (s. 67) olması Selma'da giderek hayal kırıklığına yol açar.

1921 yılının en hareketli günlerinde Millî Mücadele'de görev almak isteyen Selma, kocasının Kayseri'ye gitme teklifini reddederken, *kocasından ne kadar uzak olduğunu, onu ne kadar sönük ne kadar şahsiyetsiz ve mıymıntı bulduğunu* (s. 86) fark eder. *Onun ütülü ve tozsuz pantolonundan, beyaz gömleğinden, saçlarının o intizamlı taranışından ve yumuşak, pembe cildinden* (s. 86) tiksineye başlar.

Selma'nın ikinci kocası Ankara'ya geldiği ilk günlerde tanıdığı ve savaş günlerinde genç kadına adeta bir kahraman gibi görünen Binbaşı Hakkı Bey'dir. Binbaşı Hakkı Bey'le tanıştığı günlerde Selma Nazif'le evlidir.

Otuz yaşlarında gösteren bu genç adam, *Orta boylu, ince belli, geniş omuzlu bir delikanlıdır* (s. 39). Asker kimliği ile genç kadını ilk görüşte etkilemeyi başarmıştır. Davranışlarındaki nezaket karşısında *amma da alafranga bir salon zabiti* (s. 39) diye düşünen genç kadın, Hakkı Bey'in at binmekte ve silah kullanmaktaki maharetini hayranlıkla izler. Hakkı Bey'deki *bu alafranga görünüşün altında, ilk defa olarak keskin ve sert bir ruhun eritilmiş bir çelik kızgınlığıyla cızladığını* (s. 41) hisseden Selma, onun önerisiyle daha önce hiç tecrübe etmediği işleri denemekten kendisini alamaz.

Birlikte at binmeye gittikleri gün, ... *akşamın kızıl aydınlığı içinde, tunçtan bir madalyonun ortasındaki profil gibi hissiz ve hareketsiz duran* (s. 58) yüzünden etkilendiği Hakkı Bey'in *tuhaf ve anlaşılmaz biri olduğunu düşünmektedir: İlk gördüğü gün, o ne nezaket ne konuşkanlık ne yaraşıktı. İkinci görüşünde utangaç ve sıkılgan bir delikanlı gibiydi. Üçüncüde bunların hiçbirini değildi; sert bir asker, daha doğrusu, sade bir rütbe ve bir üniforma idi* (s. 59).

Ayrıca genç adamın fikirlerinden de etkilenmeye başlamıştır. Avrupa medeniyetinin onlar tarafından uydurulan bir yalan olduğuna inanan Hakkı Bey, Avrupa'nın *bir yırtıcı kuşlar yuvası* olduğunu ve Avrupa'nın *karşısına ancak tepeden tırnağa kadar silahlanmış olarak* (s. 41) çıkılması gerektiğini düşünmektedir. Bu düşünceler, kendi hayal dünyasında neşeli bir çocuk olarak yaşamakta olan Selma'nın fikir dünyasını aydınlatmaya başlamıştır. Hakkı Bey'e göre, *Vatan hizmeti Türk kadınına yalnız evlerin çatısı altında* (s. 62) beklememektedir. Türk ordusu içinde de kadın askerler bulunmaktadır.

Destansı bir mücadelenin verildiği günlerde Binbaşı Hakkı Bey'in atış talimindeki tavrını gören Selma, *adeta, destanî bir rüyaya dalmış* (s. 83) gibidir: ... *Genç binbaşının belindeki kayışa, ayaklarındaki çizmelere bir trofe'nin³ parçaları gibi bakıyordu ve duvarın boz sathı üstünde onun narin silueti bir ok yayının kaykılıp gerilişini resmediyordu...* (s. 83).

O gün Binbaşı Hakkı Bey'e cephede görev almak istediğini söyleyen Selma, genç adamın Eskişehir'de bir hastanede çalışabileceğini söylemesi üzerine evinden çıkarak toplumsal görev ve sorumluluklar üstlenmeye başlar:

... *Bu devir, Selma Hanım için, yalnız karılık kocalık bakımından değil, fikirce, hisçe bütün benliğine şamil bir inkılâbın kaynağı oldu. Nazif'ten ayrıldıkça Ankara'ya, Ankara'nın ifade ettiği millî mânaya bağlılığı artıyordu. Sanki, gözlerinin üstünden bir*

³ İng. "trophy" (*İsim, Avcılık trofe. Av hatırası olarak saklanan aslan/ayı postu, geyik başı vb.*
<http://www.zargan.com/tr/q/trophy-ceviri-nedir>, 03.08.2019,

perde kalkmış, sanki idraki emsalsiz bir şeffaflık bağlamıştı. Bir zamanlar, penceresinden bakıp da yalnız kasvet ve nefret duyduğu sokakta, şimdi, o bir yaya kadındır ki, kara mandaların arasından sürtünerek geçiyor, yaramaz küçük mekteplilerin başlarını bir ana şefkatiyle okşuyor ve işlerinden dönen sâkin, sinirsiz insanların yüzündeki erkekçe metanetten ona bir huzur ve emniyet geliyordu. Nazif'ten ve kendi evinden başka kime baksa nereye baksa herkeste ve her yerde olmakta olan destanî hâdisenin sessiz ve alâyişsiz kahramanlığından bir koku alıyor, bu koku, yüreğine, yüksek dağ tepelerindeki hava gibi kuvvet ve taravet veriyordu (s. 90).

Önce Eskişehir'de kısa bir süre görev yapan Selma, düşman saldırısı tehlikesi üzerine tekrar Ankara'ya dönmek mecburiyetinde kalır. Ardından Cebeci Hastanesi'nde çalışmaya başlar. Bu görevden dolayı büyük bir mutluluk ve gurur duymaktadır.

Onun istediği; *Çalışmak, çalışmak. Bir şeye yaramak, bir şeye yaradığını hissetmek (s. 87)*'tir. O'na göre; *yaşamanın yegâne manası (s. 87)* budur. Genç kadın bu görevi sırasında *bütün kederlerini, hayal inkisarlarını, iç sıkıntılarını (s. 87)* unutmaktadır.

Sakarya Meydan Muharebesi'nin (23 Ağustos-13 Eylül 1921) bu en çetin günlerinde artık *bütün mânasıyla bir bozguncu (s. 96)* olduğunu düşündüğü Nazif'in kendisini bırakıp, daha emniyetli olduğunu düşünerek Ankara'yı terk eden birçokları gibi Kayseri'ye gitmesiyle ondan ayrılır. Selma'nın hayatının yeni bir dönemine girmiştir. O günler Sakarya Savaşı'nın kazanıldığı günlere rastlamaktadır (s. 91).

2. Milli Mücadele'den Sonra Modernleşmeye Başlayan Yeni Başkent Ankara'daki Yaşayışı

Romanın 2. Bölümünde (1922-1926) Milli Mücadele kazanılmış, Ankara'da yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kadrolarını oluşturmaya başlamıştır. Aradan üç yıl geçmiş ve Selma iki yıldan beri Binbaşı Hakkı Bey'le evlidir. Genç adam, İzmir'den göğsünde madalyalarla döndüğünde Selma Hanım'ı görünüşü ile etkilemiş ve kendisine hayran bırakmıştır.

Hakkı Bey'in; *Çehresi bir tunç rengi bağlamıştı. Bütün vücudu, çelikten daha sağlam, daha çevik bir maddeden yoğrulmuş gibi görünüyordu. Kumral bıyıkları biraz uzunca bırakılmış, dudaklarının keskin çizgisine cengâverce bir ifade veriyordu. Gözleri ise, bir çocuk gözleri gibi masumdu. Temiz, berrak ve şeffaf bir bakışı vardı (s. 97).*

Şimdi ise ordudan ayrılarak bir şirketin idare meclisi reisi olarak çalışmaya başlamıştır. Selma, şimdiki kocası Hakkı Bey'in ordudan ayrıldıktan ve kendisiyle evlendikten sonraki tavır ve davranışları ile görünüşünü yadırgamaktadır. Kendisini *hiçe sayışı (s. 98)*, genç kadının ona karşı duyduğu *eski hayranlığı ve kafadan, yürekten gelen o insanlık güvenini (s. 98)* gitgide azaltmaktadır.

Yeni kurulan devletin yeni kurulan kadrolarında görev alanlar, Milli Mücadele günlerindeki idealist tavırlarından uzaklaşmış, maddi menfaatlerinin peşine düşmüştür. Böylece genç Cumhuriyet, *ülkesini seven insanların uğruna hayatını feda etmesi sonucu ülkenin yetersiz, taklitçi insanların elinde (Yalçın, 1992, s. 225)* neredeyse Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki benzer bir görüntüye bürünmüştür.

Selma da bu yeni oluşum içinde bir işadamlarının karısı olarak yer almıştır. Ancak genç kadın, içinde bulunduğu bu yaşayış tarzından pek de hoşnut değildir. O, insanların savaş yıllarındaki idealist ruhunu aramaktadır.

Hakkı Bey'le birlikte hayatı da değişen Selma, artık davetlerde boy gösteren, süslü bir kadın haline dönüşmüştür. Üstelik bu davetlerde kocasının diğer hanımlara gösterdiği ve Avrupalı erkeklerin dahi artık terk ettiği nezaket tavırları nedeniyle, onu gülünç bulmaya başlamıştır. Selma Hanım'a göre, *asker üniforması içinde her hareketi, o kadar şahsî, o kadar kusursuz olan bu adamı, sivil kıyafet, ne kadar acayipleştirmiş, salaklaştırmış, kendiliğinden ayırıp sunileştirmiş-tir (s.118).*

Savaş günlerini geride bırakan Cumhuriyet'in kurucu kadrolarındaki bir kısım asker ve siyaset adamı da artık birer salon insanı olup çıkmıştır. Ankara'da oluşmakta olan yeni sosyete, biraz şaşkın olmakla birlikte hızla kabuk değiştiren insanlardan oluşmaktadır.

... *Eski Milli Mücadelecilerden bazıları gibi Hakkı Bey için de kıyafet değişiminden sonra millî dava adeta böyle bir mondenlik iddiası şekline girmişti. Bir Avrupalı gibi giyinip süslenmek, bir Avrupalı gibi dans etmek, bir Avrupalı gibi yaşayıp eğlenmek ve hele bu iddiada Avrupalılar nezdinde, Avrupalılar arasında muvaffak olmak bunlara büyük bir zafer kazanmak kadar ehemmiyetli görünüyordu* (s. 106).

Yeni açılan (1927) Ankara Palas'ta düzenlenen yılbaşı balosunda, Selma Hanım, yıllar önce bir piknikte karşılaştığı Neşet Sabit adlı genç gazeteci ile bir kez daha karşılaşır. Neşet Sabit, İstanbul'dan gelmiş, Anadolu'nun gerçek çehresini anlamak için gayret sarf eden, idealist bir genç adamdır. Ankara'da tek başına pansiyoner olarak yaşamakta olan Neşet Sabit, *Hayatını, İstanbul'da bir gazeteye muhabirlik ve muharrirlik etmek ve ayrıca Maarif Vekâletinden bazı telif ve tercüme işleri almakla* (s. 122) kazanmaktadır.

Salon kadını görünümünden giderek sıkılmaya başlayan ve Neşet Sabit'in sözlerindeki samimiyeti ve idealizmi gören Selma, *derin bir filozof ve çok büyük bir hatip* (s. 121) olduğunu fark etmeye başladığı bu gençle konuşmaktan keyif almaya başlamıştır. Genç kadının hayatı bir başka döneme evrilmeye başlamıştır.

Aralarındaki arkadaşlık, genç kadına farklı ufukların kapısını açmaktadır. Genç adam Milli Mücadele ruhunu kaybetmeden hala sade bir hayat sürdürmekte ve savaştan sonra Ankara'da oluşan mutlu azınlık arasında yer almaktan imtina etmektedir. Selma'nın da içinde bulunduğu bu grubu *cemiyet harici ve cemiyete rağmen yaşayan müfrit ferdiyetçiler* olarak gören Neşet Sabit, kendisini ise *cemiyetin içinde kaybolmuş bir adam* (s.124) olarak değerlendirmektedir. Zaman zaman bu tarz konuşmalar Selma için eğlenceli gibi görünse de, Milli Mücadele yıllarında topluma faydalı olduğu zamanları tekrar hatırlamasına neden olmaktadır. Tanzimat yıllarından beri tartışılan Garpcılık ve yanlış Batılılaşma meselesinin Cumhuriyet döneminin de bir problemi olduğunun farkında olan Neşet Sabit, katıldığı toplantılarda yapmacık hareketlerle komik durumlara düşen Ankara sosyetesini şu sözlerle eleştirmek ister: *Efendiler, Garpcılık bu demek değildir. Garpcılığı bir eğlence tarzı telâkki etmeyiniz. Garpcılık her şeyden evvel bir yapma, yaratma, kurma, iletme ve işletme gücüdür. Bütün bu yaptığınız şeyler hep sonradan gelir.* (s. 144)

Selma Hanım, kendisi gibi düşünen birine rastladığı için farkında olmadan Neşet Sabit'e daha fazla yakınlık duymaya başlamıştır: ... *Bu hayat tarzından, bu kadar tiksimesinin sebeplerinden biri de o gençle yaptığı hasbıhaller değil midir? Selma Hanım, bu hasbıhallerin her birinden taze bir kuvvet alarak çıktığını hissediyordu...* (s. 151)

Genç kadın, Cumhuriyetin kurulma mücadelesi esnasında birtakım görevler üstelenen ve sosyal bir inkılâbın öncüleri olduğunu iddia eden Türk kadınlarının, Anadolu'nun sade yaşamı içindeki sıradan kadınlarından daha mutsuz olduklarını, şimdi bunların *boş yere hür, azâd olmaktan mustarip-* (s. 156) olduklarını kendi hayatını da örnek göstererek üzüntüyle görmektedir.

Neşet Sabit'in *dürüş (kaba) ve pessimist* (s. 151) olduğu düşünülebilecek sözlerinden kendisine uyarı gibi gelen manalar çıkarmakta olan ve artık otuz yaşına yaklaşan genç kadın, hayatında önemli kararlar alması gerektiğini, topluma faydalı olacak bir işte çalışması halinde şimdiki salon hayatından çok daha fazla mutlu olacağını düşünerek ikinci kocasından da ayrılır. O'na göre *kadının hürriyeti demek, hiçbir hususta erkeğe muhtaç olmaması, ondan bir şey beklememesi, ona tâbi bulunmaması* (s. 153)'dür.

3. Cumhuriyet'in Kuruluşunun 10. Yılı ve Sonrasındaki Modern Türkiye'deki Yaşayışı

Romanın 3. bölümünde beş yıldır Neşet Sait'le evli olan Selma Hanım'ın iş yaşamı, hususi yaşamı ve sosyal yaşamı hayalini kurduğu düzene girmiştir (1937-1942). Hem kendi adına, hem ülkesi adına büyük bir mutluluk duymaktadır: *Yolu üstünde yükselen her yeni bina onun mülkü, her yeni dikilen ağaç onun bahçesinden alınmış bir fidan, her yeni yetişmiş genç onun mektebinden çıkmış bir vatan evlâdı idi* (s. 177).

1939 yılında Selma Hanım, artık kırkına yaklaşmış, bir kız okulunda çalışan mutlu bir kadındır. Sürekli gençlerle birlikte olduğu için onların heyecanı, enerjisi Selma Hanım'a da yansımaktadır. Zaman zaman kendisinden genç olan kocasına karşı kadınca bir kıskançlığa kapılsa da, artık yaşamdan ne istediğini bilen, ayakları yere daha sağlam basan, modern bir Cumhuriyet kadınıdır. Böylece Selma Hanım, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün; *Kadınlarımız için asıl mücadele alanı, asıl zafer kazanılması gereken alan biçim ve kıyıda başarıdan çok; ışıqla, bilgi ve kültürle, gerçek faziletle süslenip donanmaktır! Ben muhterem hanımlarımızın Avrupa kadınlarının aşağısında kalmayacağı aksine pek çok yönden onların üstüne çıkacak ışıqla, bilgi ve kültürle donanacaklarından asla şüphe etmeyen ve buna kesinlikle emin olanlardanım. Bizim toplumumuz için ilim ve fen lazım ise, bunları aynı derecede hem erkek hem de kadınlarımızın iktisap etmesi lazımdır*⁴ sözleriyle ifade ettiği modern ve ideal Türk kadınına dönüşmüş olur.

Romanın son sayfalarında Cumhuriyet'in 20. kuruluş yıl dönümünde (tarih 15 Eylül 1942'dir), yazar *aydınlık tabloyla bütün ümitlerin Atatürk idealizminde olduğu* (Aktaş, 1992, s. 519) düşüncesine vurgu yapmaktadır.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin çöküşü ile başlayan Milli Mücadele dönemi günlerinde İstanbul'dan Ankara'ya yeni evli bir memur eşi olarak gelen Selma'nın yaşamının anlatıldığı romanda, hem bir devletin kuruluş öyküsü hem de buna paralel olarak ideal Cumhuriyet kadınının doğuşu gözler önüne serilir. Toplumun dışında, sadece aile ortamı içinde var olmasına müsaade edilen kadının, Atatürk'ün kadınlara verdiği hakların ışığında ev ortamından çıkıp sosyal hayat içinde, birey olarak bir erkeğe bağımlı olmadan, kendi başına bir birey olarak var olmasının gerekliliği ve bunun kadına verdiği güven Selma karakteri üzerinden sunulmaktadır.

Selma Hanım'ın hayatı, yaşanan toplumsal değişime paralel olarak değişim ve gelişim göstermiştir. İstanbullu, iyi eğitilmiş bir genç kadın olarak Ankara'ya gelen Selma Hanım, Milli Mücadele yıllarında kendi üzerine de birtakım vazifeler düştüğünün farkına vararak, hastanelerde hemşire/ hastabakıcı olarak bir nevi millî bir görev üstlenir. Düşmanın giderek Ankara'ya yaklaştığı haberlerinin gelmesi üzerine kendisine Kayseri'ye gitmeyi teklif eden ilk kocası Ne-zih'in bu bencilce tavrını onaylamadığı gibi, bu tavrı ondan ayrılmasına da vesile olur. İşte tam da bu günlerde savaşta cephelerde görev alan ve bir kahraman olarak gördüğü Binbaşı Hakkı Bey'e yakınlık duymaya başlar. Hayranlıkla karışık bu ilgiden dolayı hayatını onunla birleştirir. Ancak Hakkı Bey'in Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren vatanperver, idealist asker kimliğinden çıkarak salon eğlencelerine dalan bir iş adamına dönüşmesi, genç kadında hayal kırıklığı yaratır.

Hakkı Bey'le yaşadığı hayatın kendisini tatmin etmediğini anlamaya başladığı günlerde gazeteci Neşet Sabit'le yakınlaşmaya başlayan genç kadın böylece ilk defa hem duygu hem de fikir bakımından kendisine uygun bir erkekle karşılaştığını düşünmektedir. Kocasını Hakkı Bey'in kendisini aldattığını fark etmesi de zaten zayıflamış olan bağlarını koparmasına ve ondan da ayrılmasına vesile olur.

⁴<http://old.qha.com.ua/tr/toplum/mustafa-kemal-ataturk-un-kadinlar-hakkinda-soyledigi-sozler/167364>
Erişim Tarihi: 09.08.2019.

Tek başına, kendi geçimini sağlayacak ve topluma faydalı olacak bir işte çalışmaya karar veren Selma, bu ideallerini gerçekleştirmede kendisine destek olan Neşet Sabit ile hayatını birleştirir.

Tıpkı önce savaş meydanlarında mücadele eden, sonrasında yapılan inkılapların verdiği hakları nasıl kullanacağını bilemeyerek sadece görünüşe yansıyan değişimlere uymaya çalışan Türk kadınları gibi, Selma da bir dönem bocalamış, ancak sonunda ideal Türk kadınının nasıl olması gerektiğini anlayarak, bu çizgiye doğru değişim ve gelişim göstermiştir.

İdeal Türk kadını, hayatın her safhasında erkeklerle birlikte var olan, sosyal hayatın içinde, ekonomik olarak bağımsız, süs ve gösteriştan uzak, çalışma azmiyle dolu kadın modelidir ve Selma Hanım da bunun en güzel örneklerinden biridir.

Denilebilir ki Yakup Kadri, Selma Hanım karakteri ile Türk kadınlarına bir mesaj vermek istemiştir. Modernleşmek sadece giyinip süslenip davetlerde boy göstermek değildir. Modernleşmek; bilgi ve görgü bakımından daima kendini geliştirmek, yaşam biçimi olarak sade ancak onurlu bir düzeyi muhafaza etmektir. İşte Selma Hanım bunu başarmış bir Cumhuriyet kadınıdır.

Kaynaklar

- Aktaş, Şerif (1992). "Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı", *Türk Dünyası El Kitabı*, C.3, 2. Bs. Ankara.
- Baş, Şerife (2003). "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kadın Karakterlerin Analitimi", Şerife Çağın, *Türkbilig Türkoloji Araştırmaları*, 2003/6, s. 13-36. <http://www.turkbilig.com/pdf/200306-356.pdf>, (Erişim tarihi: 09.08.2019).
- Çelik, S. ve Yalçın, Dilek (2014). "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara Romanı Bağlamında Kemalist İdeoloji ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Bir Başkent İnşası", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 93-107. https://www.journalagent.com/jas/pdfs/JAS_2_1_93_107.pdf, (Erişim tarihi: 09.08.2019).
- <http://www.zargan.com/tr/q/trophy-ceviri-nedir>, 03.08.2019.
- <http://old.qha.com.ua/tr/toplum/mustafa-kemal-ataturk-un-kadinlar-hakkinda-soyledigi-sozler/167364/> 09.08.2019.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2006). *Ankara*, 23. Bs. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, Alemdar (1992). *Sosyal ve Siyasi Değişmeler Açısından Cumhuriyet Devri Türk Romanı I*, Ankara.
- Yaşar Nabi (1934). "Yakup Kadri ve Ankara", *Varlık*, Ankara S. 20, ss. 311-312.